

Fodor Géza

„MEGMENTHETLENÜL SZEMÉLYES AMI JÓ VOLT”

Az utolsó időkben tudatosult bennem: ötven éve ismerjük egymást. Szomszédos házban laktunk, Perl Gyuri (mert eredetileg így hívták) a Batthyány utca 23.-ban, én a Fazekas utca 4.-ben, mindketten 1943-ban születünk, én májusban, ő decemberben (22-én, „Jozsif és Jézus között”), egy iskolába jártunk, a Medve Utcai Általánosba (majd a Toldy Ferenc Gimnáziumba), ő az évvesztés miatt egy évfolyammal alattam. Mindkettőnket anyánk nevelt fel, mert apánkat munkaszolgálatosként elvesztettük. (1961-ben statisztáltunk Fábri Zoltán KÉT FÉLIDŐ A POKOLBAN című filmjében egy harmadik barátunkkal, Romhányi Lászlóval. Laci emlékezetem szerint ipari tanuló volt, de festett, festő szeretett volna lenni. Később házaknál kazánfűtést vállalt, mert a fűtőnek nem folyamatos a munkája, s tudott mellette festeni. A forgatáson a futballmeccs közönségében voltunk. Később újraválogatták a statisztákat, Lacit, aki magas, jó kiállítású, férfias jelenség volt, kiválasztották valamilyen más szerepre, minket Gyurival kiszuperáltak. Laci akkor kijelentette, hogy ha mi nem kellünk, ő sem marad. Eltökéltetését látva a válogató elgondolkodott, majd azt mondta: na jó, muszósnaak megfelelnek.) Évekig játszótársak voltunk a Fazekas és a Csalogány utcai grundon, anélkül, hogy összebarátkoztunk volna. Gyuri némileg kilógott a gyerekcsapatból, viselkedésében volt valami groteszk, s mindnyájunknál érzékenyebb és sebezhetőbb volt. Nagyszülei féltőn vigyáztak rá. Egyszer bemeséltem neki, hogy a házuk előtti vízóra fedőlappja a pokol bejárata. Másnap iszonyúan lehordott a nagymamája, hogy Gyuri éjjel nem tudott aludni. Az eset nem tette bensőségesebbé kapcsolatunkat. Végül a plébánia – no meg az érettség – hozott össze bennünket. Mindketten ministráltunk a Batthyány téri Szent Annatemplomban. A plébánián Edelenyi István tisztelendő úr vezetésével a templomi énekar tagjai és a ministránsok élénk ifjúsági életet éltek. Lehetett pingpongozni, télen szánkókirándulásokat tettünk, nyáron Pünkösdfürdőre jártunk strandolni. A tisztelendő úr ilyenkor civilben volt, s nem volt szabad tisztelendő úrnak szólítani. Aki a strandon megfedkezett erről, és elszólta magát, félóráig kellett hogy őrizze a holmikat. Egyszer egy kiránduláson (1957 tavaszán lehetett) egymás mellé keveredtünk, és beszélgetni kezdtünk. Kiderült, hogy mindkettőnket érdekel az irodalom, és sokat olvasunk. Sokéves ambivalens viszony után egyik napról a másikra lángolt fel a barátságunk, és lobbogott mindenek felett álló intenzitással mindaddig, amíg Gyuri bele nem szeretett Mosonyi Alizba, majd el nem vette feleségül, s ez természetes módon nem osztotta érzelmeit. Évekig szinte mindennap együtt voltunk, többnyire nálunk, mert nagyobb lakásban laktunk, de leginkább csatangoltunk, főleg a Várban, ami akkor még nem volt turistaparadicsom, hanem tele volt háborús romokkal. Füttyjellel hívtuk egymást az utcáról, a G-MOLL SZIMFÓNIA főtémájával. Mindent megbeszéltünk, és sokáig párhuzamosan fejlődünk, bár Gyuri érdeklődése mindig sokoldalúbb volt, mint az enyém.

1958 és '59 nyarát a Lukács uszodában töltöttük, verseskötetekkel felszerelve és érdekes emberekre lesve. Gyuri ekkor már bejáratos volt egy költőkörbe, mely szintén

gyakori vendég volt a Lukácsban – Orbán Ottóra és Timár Györgyre emlékszem belőle. Kapcsolatban volt ezzel a körrel egy nagyon szép és kedves lány, Krajcsovics Kati, aki fontos szerepet játszott Gyuri életében; tudtommal ő avatta be a szerelembe. Később meghalt, úgy tudom, közlekedési balesetben. Az ő emlékét őrzi a NAENIA a MAGYARÁZATOK M. SZÁMÁRA-kötetben. Lukácsbeli élmények fel-felbukkannak Gyuri költészetében is. Például:

*„(Mióta nem járunk sem én sem a barátom
abba az uszodába, hol hasbarúgtunk a víz alatt
éltes jellemszínészeket a rossz alakításért,
s büntetésből vízfecskendezéssel
kínoztunk némely önhitt tenoristát)”*

(NAGYON SZERETTEM EZT A NŐT)

Az eset háttere a következő. Meséltem Gyurinak, hogy láttam a Nemzetiben a BÁNK BÁN-t, s nem tetszett Kállai Ferenc mint Ottó. Mikor felfedeztük a hidegebb, úgynevezett férfimedencében, Gyuri aláúszott, s hogy tényleg hasba rúgta-e, nem tudom, mindenesetre megzavarta úszás közben. Én a BÁNK BÁN-ból idéztem hozzá Biberachot: „Ej, ej, kegyelmes úr, vigyázz, vigyázz; mert / egy ily keszeg, sovány fiút az izmos / Bánk bán – bajússa egy végére tűz.” A hőstettel kapcsolatban a többes szám használata már költői túlzás, mert gyávaságomban az idézetet is csak olyan távolságban mertem elmondani, hogy elhangozzék ugyan, de Kállai ne hallja meg. Tenoristára nem emlékszem. A MOST ÚJBÓL egészeben Lukács-vers. A „Nyakszirtemen dörögve / széttört sugár” befejezés talán arra is utal, hogy a férfimedence egyik sarkában valaha vastag sugárban zuhogott be a víz, s ebbe nagyon szerettünk beleállni. Egyszer megszólítottuk az uszodában Tersánszky Józsi Jenőt. Odaült hozzánk, és végtelen elbeszélésbe kezdett valami szerzői jogi bizonyodalmáról, s kért, hogy járjunk utána a dolognak. Ezt nemcsak azért nem tudtuk megtenni, mert gyerekek voltunk hozzá, hanem már azért sem, mert semmit sem értettünk az ügyből.

1958-ban három nagy szellemi élmény ért bennünket, három új könyv jóvoltából. Akkor jelent meg a kétkötetes ÖRÖK BARÁTAINK, Szabó Lőrinc versfordításainak legnagyobb gyűjteménye, Füst Milán ÖSSZES VERSEI a zöld életmű kiadásban és a MAI FRANCIA KÖLTŐK. Az ÖRÖK BARÁTAINK-ban évekig lubickoltunk, a MAI FRANCIA KÖLTŐK is hosszú távra adott megfajtenivalót, aktuálisan a legnagyobb hatást azonban különös módon Füst Milán versei tették ránk – talán a koravén fiatalság vonzalma volt ez az öregségélmény iránt, szerepjátszás. Mindenesetre 1958 nyara és ősze Füst Milán-rajongásban telt el. Olyannyira, hogy elhatároztuk, felkeressük a Mestert. Gyuriban volt meg a bátorság, hogy telefonáljon neki. A Mária téri telefonfülkéből hívta fel, hogy szeretnénk meglátogatni. Füst Milán azt mondta, az lehetetlen, mert már senkit sem fogad, a múltkor is az Akadémiáról keresték, de ő elutasította őket. Vasárnap délután háromkor vár minket. A megjelölt időpontban, 1959. január 4-én – nem kevésbé lámpalázasan – megjelentünk nála. (Elvittük egy harmadik barátunkat is, Benedek Lórántot. Lóci mélyen vallásos református volt, egy bibliakör tagja. Keresztényi szeretetét és önfeláldozását azzal is bizonyította, hogy Gyurinak ajándékozta a maga HÁBORÚ ÉS BÉKE-példányát, ami, tekintetbe véve a mű volumenét és akkori anyagi körülményeinket, valóban áldozatnak számított. Később angoltanár lett, és Nádasdy Ádámmal az első közé tartozott, akik nálunk modern alapokra helyezték a nyelvtanítást. Még később egy angliai ösztöndíj segítségével közgazdásszá képezte át magát, s most a MIÉP egyik teore-

tikusa.) Füst Milán egy dívány közepén trónolt, keze ügyében a telefont. Kérdezte, mik akarunk lenni. Elmondtuk. Biztosított bennünket, hogy nem lesz belőlünk semmi, mert ő nem támogat minket. József Attilának is ő szerzett állást, meg lehet nézni az ajánlólevelét, ki van állítva az Irodalmi Múzeumban. Gyuri előhozakodott velem, hogy szeretné megmutatni neki a verseit. A Mester közölte, hogy nem hajlandó elolvasni őket, mert ő senkinek nem akar a hóhérrá lenni. Aztán irodalomról volt szó, azt fejtegette, milyen ritka az, hogy valaki verset is és prózát is tudjon írni. Mert hiszen Petőfitől A HÓHÉR KÖTELE szemét, Ady novellái rosszak, Babits, hát igen, ő tudott prózát írni, de ő is jobb költőnek, Kosztolányi jó prózaíró volt, viszont ő verset nem tudott írni. Kis szünet támadt, én pedig, hogy buzgón levonjam a Mester szavainak konzekvenciáját, megjegyeztem: hát akkor senki. Mire ő: „dehogynem, én”. Hangsúlytalanul, mintegy csak mellékesen, a világ legtermészetesebb hangján, minden nagyképűség nélkül. Később rátért, hogy már öreg, beteg, és nemsokára meg fog halni. Akkor meg Gyuri volt buzgó, és hevesen ellene vetette: dehogy, professzor úr, hiszen olyan jól néz ki. Füst Milán felemelte a jobb karját, s mintha roppant távolságra beszélne, szólt át a szoba másik felébe: „Mi az, mit jár a szád ott, mint a kacsza segge?” Végül megkértük, hogy dedikálja a magunkkal hozott versesköteteit. Nagy, kissé reszketeg betűkkel kezdett írni, aztán egyszer csak megállt, felnézett, és megkérdezte: „Miért vettétek meg ezt, úgysem érthetitek.” Majd rezignáltan hozzátette: „Röhögtek ezekért engem éppen eleget, most már mindegy.” És befejezte a dedikálást, majd elbocsátott. Zavartan, de nem csalódottan, emelkedett hangulatban jöttünk el.

1958 nem csak az irodalmi élmények éve volt. Az őszi, első nemzetközi Bartók-fesztiválon a koncert második részére sikerült belógnunk a Zeneakadémián a főiskolások erkélyére, Yehudi Menuhin szólóestjére. Ezzel kezdődött a Zeneakadémiára való belógások nagy korszaka. Fel sem merült, hogy jeggyel is lehet koncertre menni. Főleg a földszint jobb oldali bejáratnál törtük át a jegyszedői védvonalat, ahol egy kopasz, magas hangú bácsi engedte be a közönséget, és közben azt sipította: „Ne tóduljunk be, ne tóduljunk be!” Cerberusnak neveztük. Másik kedvelt helyünk az orgonasípok keskeny erkélye volt. Megegett, hogy a pincén keresztül jutottunk el a bal oldalra, ahol már nem volt jegyszedő a pódiumülésekhez. Előfordult, hogy botrányosan viselkedtünk. Szombat délutánonként volt egy középiskolásoknak rendezett ismeretterjesztő koncertsorozat, egy Friss Gábor nevű tanár vezette. Egyszer beültünk az orgonasípok erkélyére, s mivel mi, akik Menuhin koncertjére „jártunk”, mélyen megvetettük az ilyen gyermekelőadást, hangosan brekegtünk és rőfögtünk. A szünetben természetesen leszedtek minket, és napokig szoronghattunk, hogy jelentik-e botrányos viselkedésünket a gimnáziumnak. Szerencsére nem tették meg. Gyuri egyszer az Operában is feltűnést keltett. 1959-ben ünnepelték az Operaház fennállásának 75. évfordulóját, s ez alkalomból ünnepi hetet rendeztek. Akkor láttuk először a három Bartók-művet, de hogy miért mentünk el a hetet záró BÁNK BÁN-ra, azt nem tudom, hiszen lenéztük a darabot. A zenekari előjátékot tartós piano hangzás után erős akkord zárja le. Gyuri erre hatalmas műtüsszentéssel reagált, nagy megbotránykozást váltva ki a körülöttnk ülőkből. Olykor eléggé rémesek lehettünk. Egyébként Gyuri számára a zene általában véve nem volt fontos művészet, pontosabban: egészen sajátos viszonya volt hozzá, voltak fontos, személyessé váló zenéi, ezekre gyakran hozzá közel álló emberek révén talált rá. Így nemcsak elviselte, hanem egy kicsit követte is operamániámat, noha ennél a műfajnál semmi sem állt távolabb tőle. Ismeretei azonban fel-felbukkanak költészetében. A zenéből, azt hiszem, két dolog lett különösen fontos számára:

Kepes Sára miatt Schoenberg, majd még később Schuberttől a TÉLI UTAZÁS – ezt úgy élte meg, mintha saját költészetének volna a része. Ebben az időben – s ez is erősítette a zenei kapcsolatot – lett egy harmadik közeli barátunk is, Sztrókey Kálmán, az azonos nevű tudomány-népszerűsítő író és Mándi Teréz újságíró fia. Az általános iskolában párhuzamos osztályba járt Gyurival, a gimnáziumban két évig osztálytársak voltak, aztán Kálmán átment a zenei gimnáziumba. Akkoriban zeneszerzőnek készült, Szelényi István növendéke volt a konzervatóriumban. Később, 1961-ben Kálmán zenét is komponált egy szöveghez, melyet Gyuri szenegál népmese alapján írt A TEK-NŐSBÉKA, AZ ELEFÁNT ÉS A VÍZILÓ címmel – 1963-ban le is adta a rádió. Később kantátát írt Gyuri egyik korai költeményéből (HÓDSÁG). Kálmánon keresztül kapcsolódott hozzánk Ránki András, Ránki György zeneszerző fia. Kis társaságunk ekkoriban többé-kevésbé kvartettként létezett, Ránki Andris el is nevezte – lakóhelyünkről – „zseni von Wasserstadt”-nak. Mint kiderült, az elnevezés csak egyikünkre bizonyult igaznak... Érdeklődésünkhöz képest keveset jártunk színházba. Gyurival kettesben láttuk a PUNTILA UR-at még a régi Madáchban, és AZ ÜGYNÖK HALÁLÁ-t Tímár Józseffel a Nemzetiben. A PUNTILÁban volt egy kedvenc mondatunk, amelyet sokszor idéztünk: „*Puntila is ember, ha berüg, mint egy állat*”. Ez annak a produkciónak a specialitása volt, mert, mint később kiderült számomra, az eredeti szöveg kevésbé frappáns: „*du bist ein Mensch, wenn du besoffen*”. Ha pontos lett volna a fordítás, nem lett volna kedvenc mondatunk. Viszont rendeztünk magunknak színházat, ha csak felolvasót is. Benedek Lóciával hármasban előadtuk magunknak Aiszkhülosztól az OLTALOMKERESŐK-et, majd a FAUST első részét Sárközi fordításában.

Mint említettem, Gyuri és én ministráltunk, és a plébánia hozott össze bennünket. Időközben azonban ateisták lettünk. Mindketten a tradicionális polgári nevelés keretében voltunk vallásosak, de csak mintegy szokásszerűen, azt hiszem, Gyurinak sem volt soha vallásos élménye. Ahogy művelődünk, ahogy gondolkozni kezdtünk olyan dolgokon, amelyek korábban természetesek voltak, szinte észrevétlenül nőttünk ki a vallásosságból. Ezt is megbeszéltük, de nem voltak drámai felismeréseink, nem volt ateista fordulatunk, az átmenet egyenes vonalú volt, a vallás lassan elmúlt. Először kisebb-nagyobb csínyek jelezték elidegenedésünket, melyeket a plébánián követtünk el. A pingpongteremben volt fiúnap és lánynap. Mi persze lánynapon is odamentünk. Súlyos vétség volt például lemenni a templom kriptájába. Hogy tényleg lementünk-e vagy csak dicsekedtünk vele, már nem emlékszem – az ember előbb-utóbb elhiszi a hazugságait. Aztán egyszerűen kimaradtunk az egészszől. Gyuri később gyakran mondta Max Weber nyomán, hogy „vallásilag unmuzikális” – ehhez képest Isten gyakori motívuma költészetének. Ezek mögött a helyek mögött azért ott van az egykori miniszter is, aki belülről ismerte a vallást. Olyan ellentmondás ez, amelynek mindkét pólusa igaz. A vallás tehát elmúlt, de a világnézet-szükséglet megmaradt, és erős volt. Ekkoriban kezdtünk megismerkedni a marxizmussal. Volt a Toldyban egy csodálatos tanárunk: Komlós Gyula, a „Bácsi”. Már nem él. Történelem-földrajz szakos, mélyen hívő, szociáldemokrata érzületű, káprázatosan művelt ember volt. Gyurit, úgy emlékszem, közvetlenül nem tanította, de rajtam és egy harmadik barátunkon, osztálytársamon, Ungár Tamáson keresztül kapcsolódott hozzá, őt hallottam először hitelesen, nem visszafogva beszélni Marxról. Gyuri ebben is kíváncsibb, érdeklődőbb volt nálam, komolyan kezdett Marxot olvasni, Sztrókeyéktól vett kölcsön fontos Marx-műveket. Legkedvesebb közös filozófiai olvassmányunk azonban az ANTI-DÜHRING volt Engelstől – nagyon tetszett szemtelen, éles iróniája, ami ma inkább otrombának hat, mint szellemesnek, de meglehetősen tipikus példája a XIX. századi vitastílusnak. Erősen

antikapitalisták voltunk, anélkül, hogy a legkevésbé is azonosultunk volna a létező szocializmussal. Elementáris hatással volt ránk Joseph Kosmának, a Franciaországban élő Kozma Józsefnek, a HULLÓ FALEVELEK című világhírűvé lett szonon szerzőjének Jacques Gaucheron epikus versciklusára írott oratóriuma, A LYONI SELYEMSZÖVŐK, mely a lyoni selyemszövők 1831-es felkelésének állít emléket. 1959-ben lehetett a budapesti bemutatója; a főpróbáján hallottuk, de annyira megragadott bennünket drámaisága, antikapitalista, osztályharcos pátosza, hogy másnap újra meghallgattuk a koncerten. Mindebben persze benne volt a család hagyományosan és szűken polgári – erősen pejoratív csengése miatt nem akarom a kispolgári szót használni – horizontja elleni kamaszos lázadás is, amely nem vezetett ugyan súlyos konfliktusokhoz, de a maga szertetteltjes módján mégiscsak lázadás volt. (Érdekes, hogy Gyuri, akinek életvitele egyáltalán nem volt tradicionális, mélyen kötődött azokhoz, akik felnevelték, sőt fiatalsága környezetéhez. Viszonylag kései költészetében egyre-másra felbukkannak gyerekkora emlékei és figurái, általában ironikus hangütéssel, elidegenítve, mégis félreérthetetlenül életének fontos tényezőiként. Mint ahogy mindig vissza is tért gyerekkora tájára – kétszer is visszaköltözött a Batthyány utcába, először a 31.-be, másodszor a 15.-be. Gyerekkora környékén érezte otthon magát.) A marxizmussal való megismerkedésünkkel függött össze '56-hoz való viszonyunk is. Az események idején még nem voltunk barátok, de hamarosan tisztáztuk, hogy a forradalom szent volt számunkra – Gyuri egyébként személyesen is jelen volt fontos történéseknél. Bár mélyen élhetett benne jó néhány élménye (házukból valakit később kivégeztek a forradalomban való részvétele miatt), mégsem volt igazán aktuális probléma köztünk. Nem a Kádár-korszak általános elfojtásában osztoztunk, hanem világnézeti útkeresésünk, a marxizmushoz való közeledés akkor fontosabb volt, és ez a fejlődés keresztezte az emlékezést. Lassan hangsúlyt kaptak a problematikus mozzanatok, mint például a Mindszenty-nyilatkozat, és egyre inkább úgy gondoltuk, hogy ami történt, nem forradalom volt, hiszen a forradalom egy fejlettebb társadalmi-történelmi formációba való robbanásszerű átmenetet jelent, hanem szabadságharc. De ezeken a kis tisztázásokon túlmenően '56 nem volt hatékony hagyomány számunkra. Gyuriban (noha nyilván mindig őrizte) csak évtizedekkel később, akkor tört föl elemi erővel – mint nem egy verse bizonyítja –, amikor a demokratikus ellenzék visszanyúlt hozzá.

A gimnáziumban természetesen lapot is csináltunk, *Toldy* címmel, hármásban Sztróky Kálmánnal. Az ő anyja érte el, hogy a MÚOSZ-ban stencilezhessük. Kálmán gépelte stencilre az anyagot, és saját kezűleg sokszorosítottuk. Három száma jelent meg 1959-ben. Gyurinak több verse is olvasható volt bennük. De első igazi verspublikációja a HÁNY NEMZEDÉK... volt az *Élet és Irodalom* 1960. szeptember 16-ai számában, már Petri György néven. Nem tudom, mit szólna az újraközléshez, de mivel publikussá vált, és bármikor visszakereshető, egy filológiai apróság miatt felidézem.

HÁNY NEMZEDÉK...

*Hány nemzedék tört meg miattam,
míg eljöttem töretlen én,
egy alvadt vérű virradatban
roncsolt halak úsztak a habban,
és közöttük hányódtam én.*

*Szögesdrótokon kúsztak értem,
 hogy őrizzem halálukat,
 hogy állhassak sziszegve térden
 a tátongó idő szelében,
 mint bennük állt az öntudat.*

*Fény nem jelez, csillag nem őriz,
 három király se látogat,
 csak fénylő pusztulásom őriz
 meg belőlem valami hősit,
 mint vak parázs húnyt lángokat.*

*Az utakat mind lekaszálták,
 és száll az idő jószaga,
 csillaggá hervadnak a mályvák,
 a lélek tündöklő homályt vág,
 s villan a szó, mint a kasza.*

*Adj hát vigaszt ha jó remény kell,
 fizesd ki éber múltadat,
 hisz ömlik mint forrás a kétely,
 s ha ősapád dühvel felédver,
 fordítsd előre arcodat.*

A szerkesztőség belenyúlt a szövegbe, a második szakasz utolsó sora eredetileg így szólt: „*mint részegben az öntudat*”. Ez már sok volt, ezt nem engedték. Egyébként a negyedik szakasz harmadik sorában a mályvakép háttére a következő: a Toldy Gimnázium nyári táborában voltunk Alsóörsön, s a hozzá vezető út mentén a kertekben mályvák virágoztak, s ezt nagyon szerettük. (Később is megjelenik versében Balaton-parti élmény. A MAGYARÁZATOK M. SZÁMÁRA-kötetben az ANZIKSZ „rózsatültengésben szenvedő park”-képe a nyári zápor utáni révfülöpi park élményét rögzíti.) Gyuri éles cezúrárt húzott költészetében, korai verseit feledésre ítélte. 1964 nyarán ketten végigmentünk minden versen, amit addig írt, és szétválasztottuk az érvényesnek ítélteteket az érvénytelennek nyilvánítottaktól. De ismert költészetébe az előbbiekből sem került be semmi. Már bemutatkozásakor, az 1969-ben megjelent KÖLTŐK EGYMÁS KÖZT antológiában is csak 1967 körül keletkezett versek szerepeltek.

Gyuri tehát harmadik gimnazista kora óta publikált, de igen ritkán fogadták el a verseit. Ezért is lehetett a MAGYARÁZATOK... igazi robbanás. Egyfelől igaz volt „*a mephistophelesi gimnazista*”, akinek egyik legkedvesebb verse a HUSZONHATODIK ÉV 30. szonettje volt, mely így kezdődik: „*Nem illetem az európai rendbe / (a vallhatóba)*” – másfelől az is tény, hogy Gyuri „*nem középiskolás fokon*” hihetetlenül sokat tanult és tudott. Már korán kezdett angolul tanulni Szabó atyától, a Szent Anna-templom egy idős papjától, de leginkább a pszichológiát tanulmányozta. Ennek csak játékos mellékterméke volt, hogy Freudtól A MINDENNAPI ÉLET PSZICHOPATOLÓGIÁJA nyomán az elszólások megfejtésével szélhámoskodtunk, ő valóban mélyen foglalkozott pszichológiával, s az olyan fontossá vált számára, hogy később, 1963-ban el is szegődött az intapsztaei elmegyógyintézetbe ápolónak – amíg az ott rászállt depresszió rövid idő múlva haza nem kerget-

te. De a pszichológián túlmenően is el tudta hitetni, hogy mindenhez ért, a legkülönbözőbb szaktudományokban bizonyult jártasnak. A legváltozatosabb kérdésekre adott szakszerű magyarázatait általában némileg komikusnak találtam, és gyanakvással fogadtam, de ezek mégis valóságos ismereteken alapultak. Érdeklődésének tágasságához volt fogható éles megfigyelőképessége. Epikushoz méltó életanyagot gyűjtött össze pontos megfigyelésekből – innen képeinek, metaforáinak lenyűgöző konkrétsága és érzékletessége. Ez az életanyag már akkor kezdett magába foglalni olyan tapasztalatokat és mámorokat, amelyek körébe nem tudtam és nem is akartam követni. Később, amikor a DOKTOR FAUSTUS-t olvastam, viszonyunkat Leverkühn és Zeitblom viszonyához hasonlónak képzeltem el; a költészetéről 1989-ben írott kísérletem végén váratlanul és indokolatlanul felbukkanó német idézet ebben gyökerezik.

Gyuri 1962-ben vette feleségül Mosonyi Alizt. Én voltam az esküvői tanúja. Az esküvő délelőtt volt, az I. kerületi Tanács Krisztina körúti épületében. Mikor a Moszkva téren felszálltunk a 63-as villamosra, hogy elmenjünk Alizért az Attila útra, intuíción az azt súgta, hogy nem indokolatlan megkérdezni tőle, nála van-e a személyi igazolványa. Elcsodálkozott, hogy szükség lehet rá, s persze nem volt nála. A következő megállóban kénytelen volt leszállni és visszamenni érte. Így egyedül mentem el Alizért. Amikor becsöngettem, bentről nagyanyjának a hangját hallottam: na végre! Aztán kinyitotta a kis ablakot, majd sértődötten becsapta: „Ez nem az!” Még aznap este elutaztak Szolnokra, Gyuri a megyei *Néplaphoz* újságírónak, Aliz az ottani rádióhoz zenei szerkesztőnek. De előtte – szerelmemmel, Lakatos Marival négyesben – hangversenyre mentünk a Zeneakadémiára. Lucretia West néger alténekesnő adott dalestet. A műsorból csak Brahms NÉGY KOMOLY ÉNEK-ére emlékszem, mert akkor hallottuk először, rögtön nagyszerű, ihletett előadásban, s nagy hatást tett ránk. Aztán kikísértük őket a pályaudvarra, megvártuk Marival a vonat indulását, s ők elutaztak Szolnokra. Ez a nap zárta le az ártatlanság korát. Mert bármilyen problémákkal terhes is a kamaszkor, még nem történt semmi visszavonhatatlan, visszafordíthatatlan, igazán megterhelő. Később is voltak rövidebb-hosszabb együttlétek, nagyon intenzívek is, de lassan minden bonyolultabb lett. Az ártatlanság korában nem voltak még „ilyen fontos beszélgetések”. (Mellesleg: a versben megörökített „jó erős pálinka” keresztanyám házi főzésű pálinkája volt.) De a hasonlíthatatlan férfigehittség még kétszer visszajött. A hatvanas évek végén eltöltöttünk – Bence Györggyel hármásban – néhány napot nagynéném révfülöpi házacskájában. Gyuri és én egy szobában aludtunk, éjszakába nyúló beszélgetések után. Aztán 1985-ben – akkor meg Várady Szabolccsal hármásban – kiköltöztünk pár napra Endreffy Zoltánék csobánkai házába. Akkor készült hármunkról az a fénykép, amelyet Keresztury Tibor közöl Petri-könyvében. O’Neill UTAZÁS AZ ÉJSZAKÁBA című drámájában a két fiútestvér életük csúcspontjairól beszél. Ezek az együttlétek életem csúcspontjai közé tartoznak.

Úgy alakult, hogy tanúja voltam az utolsó perceknek, és búcsúzásul megsimogathattam már élettelen kezét. Félttem a végső találkozástól, de akartam is. Ha nem történik meg, kínzó feszültségben marad nyitva mindaz, ami ötven év alatt köztünk volt. Így a gyászba belevegyült valamiféle feloldás: az ötven év magába zárult.